2025/1. (73.)

Vasváry Collection Newsletter

„Vixi, non inutilis”

Venkovits Balázs[1]

„Pót-Egyesült Államok” vagy a „kivándorlók új Mekkája”?

Magyar bevándorlás Kanadába az 1920-as években és a Vasváry-gyűjtemény[2]

A magyar bevándorlás Kanadába már a 19. század végétől megindult olyan, mára már ikonikus „pionír” nyugat-kanadai településekkel, mint Kaposvár, Esterházy vagy Békevár, azonban a déli szomszédjával összevetve az első világháborút megelőzően Kanada alapvetően marginálisnak tekinthető célország volt. Míg az Egyesült Államokba több mint egy millió bevándorló érkezett az 1870 és 1914 közötti periódusban Magyarország területéről, a Kanadába bevándorlók száma mindössze néhány ezerre tehető, közülük is sokan az USA-ból települtek át az első hullám során.[3] A nemzetközi változásoknak, illetve jelentős részben az amerikai és kanadai bevándorlási politika átalakulásának köszönhetően ez azonban jelentősen megváltozott az 1920-as években. Hordósy Iván (a Magyar Kivándorlókat Védő Iroda kanadai osztályának vezetője és a *Kanadai Magyar Újság* szerkesztője) a *Külföldi Magyarság* hasábjain szintén ezt hangsúlyozta 1925-ben: „Valljuk meg: Kanada és a kanadai magyarság a háború előtt nem nagyon érdekelt bennünket. Az egyetlen, ami ezt a messzi északi országot aktuálissá tette: a kivándorlás megindulása volt. Az amerikai kontinenst mi ebből a szempontból elintéztük az Egyesült Államokkal. […] Most azonban, hogy az Egyesült Államok bezárták sorompóikat […] mégis el kellett készülnünk jelentékeny kivándorlási vérveszteségre – két országot [sic] kezdtünk Csonkamagyarországon mindinkább emlegetni: Dél-Amerikát és Kanadát.”[4]

---

[1] Venkovits Balázs egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Angol-Amerikai Intézet

[2] Az itt bemutatott kutatás a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, az FK 143388 pályázat finanszírozásában valósult meg.

[3] Minderről részletesebben lásd például: Puskás Julianna, *Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban, 1880–1940.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982); Thirring Gusztáv, *A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság.* (Budapest: Fritz Armin, 1904); Dreisziger Nándor F., et al., *Struggle and Hope: The Hungarian-Canadian Experience* (Toronto: McClelland, 1982).

[4] Csonkamagyarország és a kanadai kivándorlás. *Külföldi Magyarság*, 1925. május 2. p. 1. Forrás: LAC RG76-I-A-1, Vol. no.: 145, Microfilm reel no.: C-7302, File no.: 34274, Image 100.

Az amerikai bevándorlási kvóták 1921-es bevezetése és főleg 1924-es szigorítása következtében az Egyesült Államok bezárta kapuit, egyebek mellett a kelet-közép-európai, köztük a magyar bevándorlók előtt.[5] Mivel az első világháborút követően az emigrációra ösztönző taszító tényezők nem szűntek meg (sőt, sok szempontból fel is erősödtek), más desztinációk kerülhettek a kivándorolni szándékozók célkeresztjébe:

> […] a kivándorlójelöltek, akik már voltak a konzulátuson és elutasították őket, csökönyösen ragaszkodnak Észak-Amerikához. Munkájukat már nem tudják rendesen végezni, vagy ha munka nélkül vannak, megállapítják, hogy Európában lehetetlenség munkához jutni, összeülnek ketten, hárman tanácskozásra, hogy mégis miképpen lehetne Észak-Amerikába jutni. Előveszik a térképet, kiteregetik, a ceruzát átvezetik az óceánon s Kolumbusz Kristófi örömmel felfedezik Kanadát, Mexicót, Cubát és a délamerikai államokat. Gyorsan megállapodásra jutnak. A délamerikai államok messze vannak az Egyesült Államokhoz, de valamelyik szomszédos államból biztos, hogy sikerülni kell az utazásnak. Az okosabbak, a furfangosabbak titokban arra gondolnak, hogy nem is kell szökniük a határon, hanem legalizálják az átjutást. Majd állampolgárok lesznek, vagy adoptáltatják magukat s igy törvényesen fognak átlibegni a határon, majd egy gúnyos mosollyal fogják átnyújtani az útlevelet a szigorú amerikainak...[6]

Mivel az amerikai szigorításokkal szinte párhuzamosan (1923-ban és 1925-ben meghozott törvényekkel) Kanada újra megnyitotta (bár korlátozott keretek között) kapuit a magyar bevándorlók előtt, szerepe felértékelődött.[7] Korábban mindössze a kivándorló magyarok kevesebb, mint 2%-a választotta az országot úticélként, a 20-as évektől ez már 20%-ra emelkedett.[8] Míg 1911 előtt kevesebb, mint 10 000 magyar élt Kanadában,[9] ez a szám 1921-re 13 181-re, majd 1931-re 40 582-re nőtt, jelentős részben a 20-as években újonnan érkező bevándorlóknak köszönhetően.[10]

---

[5] Az 1924. évi ún. Johnson-Reed bevándorlási törvény 100. évfordulójára nemzetközi konferenciát rendeztünk a Debreceni Egyetemen (program: https://konferencia.unideb.hu/en/conference-program-johnson-reed-100-years-later). A konferenciáról szóló beszámolók itt olvashatók: https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2024/11/11/100_eves_a_johnson-reed_act és https://ujkor.hu/content/a-johnson-reed-bevandorlasi-torvenyrol-100-ev-utan. A kvóták bevezetésének Magyarországra gyakorolt hatásairól lásd Venkovits Balázs megjelenés előtt álló írását a *Magyar Tudomány* folyóiratban. A konferencián elhangzott, magyar vonatkozású előadásokból készült tanulmányok a *Hungarian Cultural Studies* folyóiratban jelennek majd meg 2025 őszén, míg további publikációk 2026-ban várhatóak más nemzetközi folyóiratokban.

[6] Cubában sincs gyöngyélete a kivándorlónak. *Ujság* 1927. szeptember 25, p. 37.

[7] A törvényi áttekintésért lásd pl. Venkovits Balázs: Magyar kivándorlás Észak-Amerikába: transzatlanti és Amerika-közi áttekintés a nemzetközi migrációs politika alakulásáról, 1870–1929. In: Bozzay Réka – Pete László szerk.: *Migráció tegnap és ma* (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2021): pp. 139–157.

[8] Dreisziger, *Struggle and Hope,* pp. 28–29.

[9] Kosa John, *Land of Choice*, *The Hungarians in Canada.* (Toronto: University of Toronto Press, 1957), p. 4.

[10] Kosa, *Land of Choice,* p. 5.

Ezt a rövid (az 1930-as évek gazdasági válsága miatt mindössze néhány éves), de a magyar kivándorlás (és általában a nemzetközi migráció) története szempontjából kiemelkedő jelentőségű időszakot vizsgálom 2022 és 2026 között zajló OTKA-kutatásom keretében, melynek címe: „Az USA árnyékában: Kanada és a magyar kivándorlási útvonalak átalakulása az 1920-as években". Ennek keretében nyílt lehetőségem a téma kutatására Magyarországon és Kanadában egyaránt (a Magyar Nemzeti Levéltárban, az Országos Széchényi Könyvtárban, megyei levéltárakban, a kanadai országos levéltárban (LAC), stb.), illetve többek között a Vasváry-gyűjtemény kanadai vonatkozású anyagait is ezen projekt keretében sikerült áttekintenem. Ebben az írásban a tágabb kutatási projekt néhány eredményét szeretném felvillantani, kitérve a Vasváry-gyűjteményben található dokumentumokra is. Bár a szegedi gyűjtemény leginkább az Egyesült Államokban élő magyarok történetét dolgozza fel példaértékű részletességgel, Vasváry Ödön az amerikai kontinens más országaiban élőkről is kifejezetten fontos adatokat, anyagokat gyűjtött és rendszerezett. Nincs ez másképp Kanada kapcsán sem, így a gyűjtemény betekintést ad a kanadai magyarság történetébe, kiemelkedő alakjainak életútjába és a kanadai magyar diaszpóra mindennapjaiba.

Az 1920-as években zajló átalakulások nem jellemezhetők egyszerűen számbeli növekedésként; a nativizmus megerősödése és az egyre szigorúbb korlátozások az Egyesült Államokban, az első világháború társadalmi és gazdasági hatásai, a kanadai bevándorlási politika részleges és ideiglenes liberalizációja eredményeként a magyar migrációs útvonalak teljes átstrukturálódására került sor. Olyan nemzetközi infrastruktúra alakult ki, amely nemcsak lehetővé tette, de ugyanakkor ösztönözte és megkönnyítette az újfajta migrációs útvonalak kialakulását, a mobilitást, mind legális, mind pedig illegális formában, és újfajta, transznacionális migrációs hálózatok épültek ki, amelyek egyebek mellett a kanadai-magyar útvonalat is befolyásolták. A projektben ezt az időszakot vizsgálva nemcsak arra derül fény, hogy miért döntött Kanada mellett egyre több magyar kivándorló, hanem arra is, hogy milyen infrastruktúrák

French Line

Egyike a legrégibb és legmegbizhatóbb hajóstársaságoknak. Állandó szállitási szolgálat Bordeaux, Franciaország és Halifax, Kanada között.

HOZASSA KI ROKONAIT ÉS HOZZÁTARTOZÓIT

elsőrangu hajóinkon. Kabinjaink tiszták, kényelmesek, két és négy ággyal berendezve, a lehető legkényelmesebb utazást biztositják.

Elsőrangu ételek és italok vannak minden étkezéshez felszolgálva.

BUDAPESTI IRODÁNK minden felvilágositást készséggel megad az érdeklődőknek, és segiti a szükséges eljárásokban.

Hajójegyeink ára mérsékeltek.

NYUGATKANADAI UGYNÖKEINK készséggel állnak rendelkezésére az engedélyek megszerzésében; forduljon bizalommal hozzájuk.

NYUGATKANADAI FŐIRODA CIME:

FRENCH LINE, 348 Main Str. WINNIPEG, Man

PHONE 88969. PHONE 88969.

BUDAPESTI IRODÁNK CIME:

FRENCH LINE, BUDAPEST, VIII. Baross-tér 6.

1. kép: A French Line hajóstársaság reklámja a Kanadai Magyar Újság *hasábjain 1929. november 16-án (5. oldal), a cég winnipegi és budapesti irodájával (saját fotó, OSZK)*

motiválták és mozgatták őket a migrációs folyamat során.[11] Az 1920-as években jól látható, hogy az új szabályokra reagálva hogyan vesznek részt a kanadai vasút- és hajótársaságok, azok partnerei, ügynökei a bevándorlók toborzásában, hogyan támogatják kanadai és magyar vállalkozások, irodák nemcsak magát az utazást, de a magyar bevándorlók életének megszervezését is, legyen szó akár nyelvtanulásról, pénzküldésről, szállás- vagy munkalehetőségekről, stb.

Winnipeg, Man. 1928. május 12. KANADAI MAGYAR UJSAG 9. oldal

Kanadai Magyar Szövetség
Canadian Hungarian Association
Alakult 1928 február 1-én.
A Szövetség célja: a kanadai magyarság anyagi és erkölcsi boldogulását elősegíteni, segélyre szorulóknak védelmet nyujtani, a meglevő szervezetek fejlesztésével és ujak létesitésével a magyarság szervezését előmozditani és általában a magyarság Kanadába való beilleszkedését elősegiteni.
A Szövetség székhelye: Winnipeg, Man. 704 Confederation Life Bldg.
Központi titkár:
N. ISTVANFFY MIKLÓS.
A KANADAI MAGYAR SZÖVETSÉGET ERDEKLŐ BÁRMILYEN MEGKERESÉS A KÖZPONTI IRODÁBA KÜLDENDŐ.

Minden olvasónk saját érdeke is, ha csak a lapunkban hirdető cégeknél eszközli bevásárlásait
Előnyök: 2.
A legtöbb cégnél árkedvezményben részesül, tehát olcsóbban vásárol jó árut, ha MINDENKOR HIVATKOZIK!
Azon cégeket támogatja, amelyek elsősorban a KANADAI MAGYAR UJSAGBAN hirdetnek, amivel lapunkat erőssé és hirdetéseinket eredményessé teszi.

Vannak az óhazába barátai, kik ki akarnak jönni Kanadába?
JEGYEK ODA és VISSZA A VILÁG minden részébe
HA IGEN, és segitségükre akar lenni idejövetelükben, ugy jöjjön el hozzánk. Az összes szükséges intézkedéseket megtesszük.
ALLOWAY & CchampION vasutügynökök
AZ ÖSSZES HAJÓVONALAK ÜGYNÖKEI
667 MAIN STREET WINNIPEG. TELEFON 26 861
VAGY MINDEN CANADIAN NATIONAL VASUTÜGYNÖK
Kiséret a hajókon és vasutakon a rendeltetési állomásig.
CANADIAN NATIONAL RAILWAYS

Ki tudjuk hozatni barátait és rokonait Kanadába
A bevándorlási rendelkezések megváltoztak, azokra, kik farmon lesznek elhelyezve.
A legnagyobb hajóink járnak Montrealba, a legnagyobbak az egész világon. Kanada és Európa között 60 év óta van közvetlen összeköttetésünk.
Irodáink Európa minden fontosabb városában, alkalmazottaink beszélik anyanyelvét.
Átutalt pénzt amerikai dollárokban fizetünk ki, otthonához legközelebb eső pontjában is.
Bővebb felvilágositással levélben vagy személyesen készséggel rendelkezésére áll minden ügynökünk
LUKÁCS SÁNDOR
Magyar osztály
Canada Bldg. SASKATOON, Sask.
vagy az alant felsorolt irodák bármelyike
324 Portage Ave., WINNIPEG, Man.—Land Bldg., CALGARY, Alta.
10275-101 Str., EDMONTON, Alta.—55 King St. E., Toronto, Ont.
McGill Building, MONTREAL, Que.
RED STAR LINE
WHITE STAR LINE CANADIAN SERVICE

A MONTREALI KATH. MAGYARSÁG HITKÖZSÉGI SZERVEZKEDÉSE
P. Hédly Jeromos, ferencrendi miss. lós pap, ki Gauthier érsek ur főmél. tóságа meghivására jött Montreálba, hogy az itteni kath. magyarságot hitközségbe szervezze, április 29én d. e. 10 órakor tartotta meg a második magyar istentiszteletet a Plateau School ban levő kápolnában, melyet az érsek ur bocsátott ideiglenesen a kath. magyarság rendelkezésére. Az istentiszteleten 500nál többen vettek részt és a szent mise alatt sokan járultak a szent áldozásokhoz. Misekönyvet az érsek ur, miserubákat a Notre Dame Congregatio, (1010. Rue Sherbrooke Ouest.) adott; az istentiszteletthez szükséges egyéb kellékeket a Dorchester uti ferencrendi zárda bocsátotta P. Jeromos rendelkezésére. A szent mise alatti kollekta 33$ és 52 cent eredményezett. Istentiszteletet után értekezlet volt, amelyen az egybegyült hivek egyhangulag kimondották, hogy lelki életük biztositására hitközségbe akarnak tömörülni. A hitközség megszervezését előkészitő bizottság a következőkből alakult meg: Vaczek Fóza, Fillér Jenő, Erdős Pál, Kovács Lajos Majoros József, Dancsák István, Zabik Ferenc, Viszlay József, Caurilla István, Katona Sándor, Köblös János, Kollár Pál, Vince István, Bogdányi Géza, Fogel Mátyás, Fincicky István. E bizottság fogja végezni a hitközségi tagok összeirását, a május 6-án, du. fél háromkor, a Plateau Schoolban tartandó értekezleten pedig beszámol az eredményről s a szervező bizottság e délutáni értekezleten fogja megbeszélni a további teendőket.
Az érsek ur főméltósága engedélyével P. Jeromos, tekintettel arra, hogy az összes hivek nem férnek be a kápolnába, ezentul minden vasárnap két istentiszteletet tart, és pedig 8 órakor az asszonyok, 10 órakor pedig a többi hivő részére.

ESKÜVŐ
Harmaty Annuska és Sallay Dezsőné május 12-én d. e. 10 órakor a St. Elizabet r. kath. templomban tartották esküvőjüket (2131 Niagara Street Buf falo, N. Y.) nagyszámu barátaikнak és ismerőseiknek részvételével.
Isten áldását kivánjuk a fiatal párnak!

— Engem az orvosok tettek szentimentálissá!
— Hogyan, drága Marym?..
— Mindig azt mondták: Ha most sóhajtson egy nagyot ... nos, még egyszer ... sóhajtson szépen.

C. P. R. HAJÓJEGYEK
ELŐRE KIFIZETETT JEGYEK bevándorlóknak Európa minden országából.
BEUTAZÁSI AFFIDAVIT és SPECIAL PERMIT díjmentesen.
UTLEVELEK külföldre utazni szándékozóknak.
PÉNZÁTUTALÁS amerikai dollárokban a világ minden részébe alacsony árak mellett.
Teljes felvilágositással minden legközelebbi C. P. R. ügynök szivesen szolgál, vagy irjon magyarul az alábbi címekre:
DR. D. I. LALKOW
Room 115, C. P. R. Bldg.
vagy
W. C. CASEY, General Agent
372 Main Street WINNIPEG, MAN.

Kish Andor boardingháza
magyarok találkozóhelye
Olcsó szobák és jó koszt. A honfitársak pártfogását kéri a tulajdonos
FORT WILLIAM, Ont.
618 McBain St.

HA BETEG
az orvoshoz menjen legelőször
A RECEPTTEL JÖJJON
Kelly Drug Co. Ltd. gyógyszertárába, ahol azonnal és lelkiismeretesen ki lesz szolgálva.
KELLY DRUG CO. Ltd
1794 Hamilton Str.
REGINA, Sask.
Telefon: 4032.
Irhat magyarul is.

„TANULJON ANGOLUL"
HA BOLDOGULNI AKAR!
Most EGY DOLLAR
előreváló beküldése mellett megrendelheti a legjobb tankönyvnek elismert, hires $20os „Angol-Magyar TANITÓT"
50 leckével, melyből biztosan, és könnyen megtanulja.
ISADORE BRAUN
okl. tanitó és közjegyző
10210 Adams Ave. CLEVELAND Ohio, U. S. A.

Száz ai a mükedvelő fényképészeknek elküldik filmjeike hozzánk képeket készitteni. Próbálja meg Ön is, meg lesz elégedve. Egész Kanada területéről elvállaljuk és legjobb munkát garantálunk. Nagyitás gondosan megcsinálva.
— A magyarok fényképészeti müintézete. —
THE STAR PHOTO COLLEGE
490 Main Street. WINNIPEG, MANITOBA.

FORDULJANAK TELJES BIZALOMMAL AZ ALANTI REGI ÉS JÓHIRU CÉGÜNKHÖZ, HA SZÜKSÉGE VAN A KÖVETKEZŐKRE:
UTLEVELEK és ahhoz szükséges kérvények megfogalmazása.
AFFIDAVIT beszerzése rokona és ismerőse részére.
HAJÓJEGYEK eladása.
PÉNZÁTUTALÁS a legolcsóbban és teljes jótállással.
ÉLET és TŰZBIZTOSITÁS
FARMVÉTELI bérlet és eladás közvetitése.
KÖZJEGYZŐI okiratok kiállitása bármely nyelven.
MEGHATALMAZÁSOK közjegyzői hitelesitése.
SIMON és OBERHOFFNER
KIR. KÖZJEGYZŐI HIVATALA
INGATLANFORGALMI ÉS HAJÓJEGY IRODÁJÁHOZ
MAGYAR OSZTÁLY VEZETŐJE: EISENZOPF JÁNOS
1717-11th Ave. Regina, Sask.

Bevándorlási engedélyek,
Hajójegyek, — Utlevelek,
Pénzküldés — Földvétel
Mindenféle közjegyzői okiratok
Ügyében, forduljon a legrégibb irodához. Ne fejeltse el, hogy 32 éves iroda Kanadában
KONYHA FERENC, közjegyző
BOX 514. YORKTON, Sask.

KIHOZATÁS. PÉNZKÜLDÉS. HAJÓJEGYEK. FÖLDELADÁS.
„ATLANTIS"
C. P. R. Meghatalmazott képviselője.
1820-11th Ave. REGINA, Sask.
Box 348. TELEFON 6042

2. kép: Bevándorlókat célzó hirdetések a Kanadai Magyar Újság *1928. május 12-i számában (saját fotó, OSZK)*

[11] A migrációs infrastruktúrákról részletesebben lásd: Biao Xiang and Johan Lindquist: Migration Infrastructures. *International Migration Review* 48:1 (2014). pp. 122–148.

Az 1920-as években ráadásul Kanada nemcsak végső célpontként jelent meg a magyarok migrációs térképén, hanem közbülső állomásként is, akár mint illegális ugródeszka az Egyesült Államokba. Az alkoholtilalom időszakában bűnbandák szakosodtak az alkoholcsempészet mellett az emberkereskedelemre is. Nemzetközi hálózatok tették lehetővé, hogy mások mellett magyarok is az illegális migrációt válasszák, így jutva el a „lehetőségek hazájába" a kanadai-amerikai határon átszökve, átszöktetve.[12]

De természetesen sokan valóban Kanadában szerettek volna letelepedni, ez pedig a kanadai-magyar diaszpóra robbanásszerű növekedéséhez vezetett. A letelepülő közösségek az 1920-as évek során létrehozták segítő egyesületeiket, kulturális szervezeteiket, templomaikat, amelyek közül sok évtizedeken át vagy akár a mai napig fennmaradt és további generációk integrációját is segítette (például az 1956 után érkező, közel 38 000 magyar menekült esetében), mely révén a bevándorlók egyszerre őrizhették meg magyar gyökereiket, kultúrájukat, identitásukat, miközben a kanadai társadalomba is sikeresen beilleszkedtek.

A Magyarországról Kanadába irányuló migráció a kanadai kormány tervei szerint Nyugat-Kanadát célozta volna, azonban ezekben az években egy belső migrációs trenddel is számolnunk kell, ugyanis a jobb megélhetés reményében sokan Kelet-Kanadában telepednek le, így a magyarok számának növekedésével egy időben, a magyar diaszpóra urbanizációja is zajlik olyan városokban mint Montreal, Toronto vagy Hamilton.

Mindezen átalakulások miatt a vizsgált időszak során Magyarországon is egyre nagyobb figyelmet kap Kanada, akár a politikai diskurzusban, akár tudományos vagy ismeretterjesztő publikációkban. Ezek összefonódnak a migráció kérdéskörével, több olyan kiadvány is születik, amelyben Kanada képe szorosan összefügg a magyar kivándorlással és Kanada növekvő szerepével. Bár több olyan publikáció is napvilágot lát, amely Kanada vonzerejére, lehetőségeire hívja fel a figyelmet és akár kivándorlásra is ösztönöz, számos olyan írás is kiadásra kerül, amely sokkal inkább a veszélyekre összpontosít vagy egyenesen azért születik, hogy a kivándorlókat lebeszélje kanadai tervükről.

A felvillantott témákról készülő monográfiámban részletesen beszámolok, kitérve a Magyarországon az 1920-as években kialakuló és átalakuló Kanada-képre, az amerikai, kanadai, magyar migrációs politika összefüggéseire és hatására, az illegális magyar migrációra, a magyar diaszpóra 1920-ban kialakuló szervezeteire, stb. Az elmúlt időszakban a projekt a Montreáli Főkonzulátussal és a Concordia Egyetem Centre for Oral History and Digital Storytelling központjával együttműködésben ki is szélesedett. Együttműködésünk részeként interjúk és primér

[12] Erről magyarul részletesebben lásd: Venkovits Balázs: Megy a gőzös Kanadába: Változó migrációs politika Észak-Amerikában és illegális magyar bevándorlás az 1920-as években. *AETAS* 39 (2024). pp. 90–107.

adatgyűjtés keretében térképezzük fel Montreal magyar örökségét, az 1920-as évekből kiindulva, illetve hosszabb távú terveink alapján egy interaktív, online térképes felületen is bemutatva a montreali magyarság legfőbb helyszíneit, eseményeit, szervezeteit.

Ahogy említettem, a kanadai-magyarság története természetesen nem az 1920-as években kezdődik, sőt, az ezt megelőző időszak komoly figyelmet is kapott annak ellenére, hogy jóval kevesebben érkeztek Kanadába Magyarországról, mint akár az Egyesült Államokba, akár Kanadába a későbbiek során. Jól mutatja ezt a Vasváry-gyűjtemény kanadai vonatkozású anyaga is, amelyből az érdeklődők hasznos információkhoz juthatnak a korai kanadai-magyar kapcsolatokról vagy első magyar bevándorlókról, például a *Magyarok Kanadában* cikksorozatból (*Magyar Hírek)*, vagy más újságcikkekből, ahol megismerkedhetünk többek között Békevár, Kaposvár vagy Esterházy történetével, kiemelkedő kanadai-magyarokkal és eredményeikkel. A kanadai diaszpóra korai története iránt érdeklődők kezükbe foghatják Ruzsa Jenő *A kanadai magyarság története* c. kötetét (1940), amely az 1920-as évek szervezeteiről, tevékenységeiről is kiemelten fontos anyagokat tartalmaz.

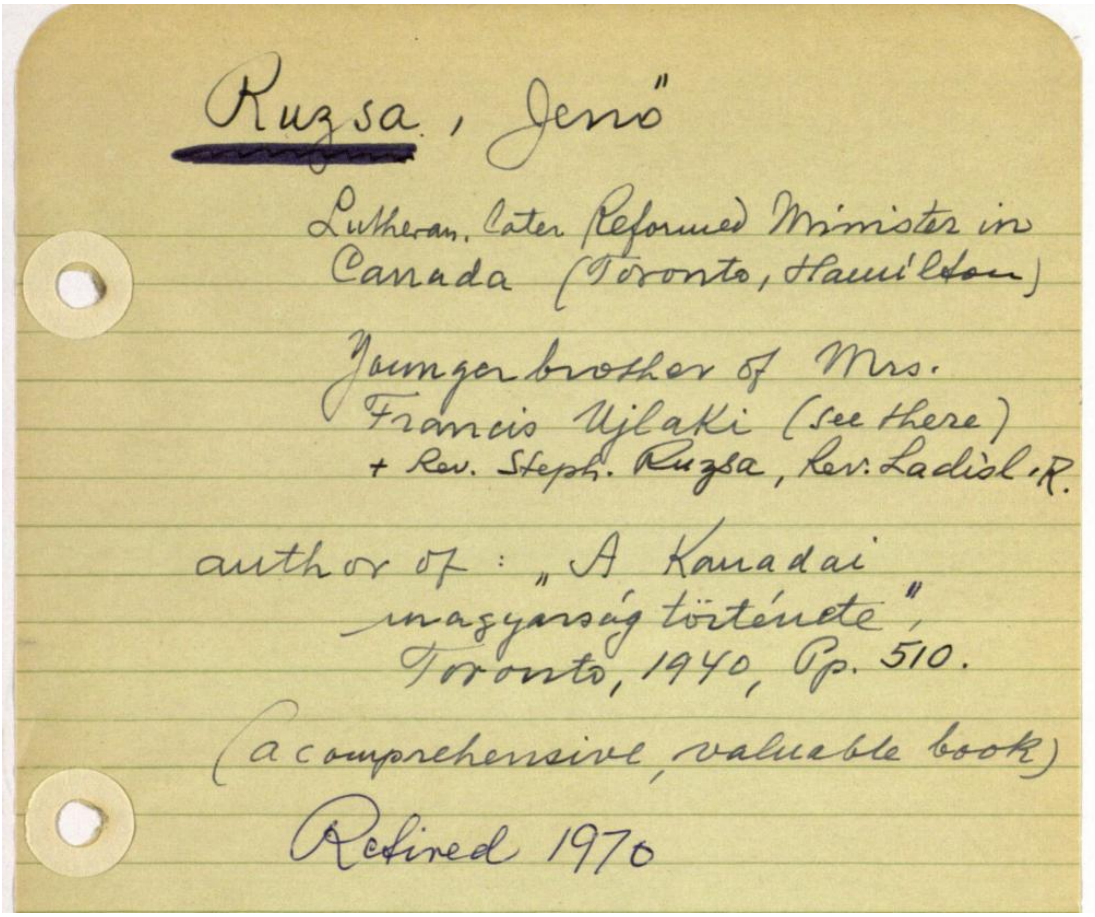

3. kép: Ruzsa Jenővel foglalkozó jegyzetek: „átfogó és értékes könyv", írja Vasváry Ödön
A kanadai magyarság története *c. kötetről*
(Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. R3/d:68)

Az 1920-as évek növekvő érdeklődését „Magyar Kanada” iránt jól mutatja, hogy több író is meglátogatta az országot, az ottani magyarokat, illetve részletesen be is számolt a tapasztalatokról. Paizs Ödön *Magyarok Kanadában* (1928) c. könyvében meg is jegyzi: „Magyar-Kanada!... Ez is van! Nem is olyan régóta…”, majd azt írja, hogy Magyar-Kanadáról övé az első beszámoló (pp. 7–8.). Valóban egyértelműen fontos kötetről van szó, részletes betekintést kapunk az akkor kialakuló diaszpóra szervezési folyamataiba, mindennapi életébe, kihívásaiba egy olyan időszakból, ami éppen a kutatásom során vizsgált átstrukturálódással is egybeesik.

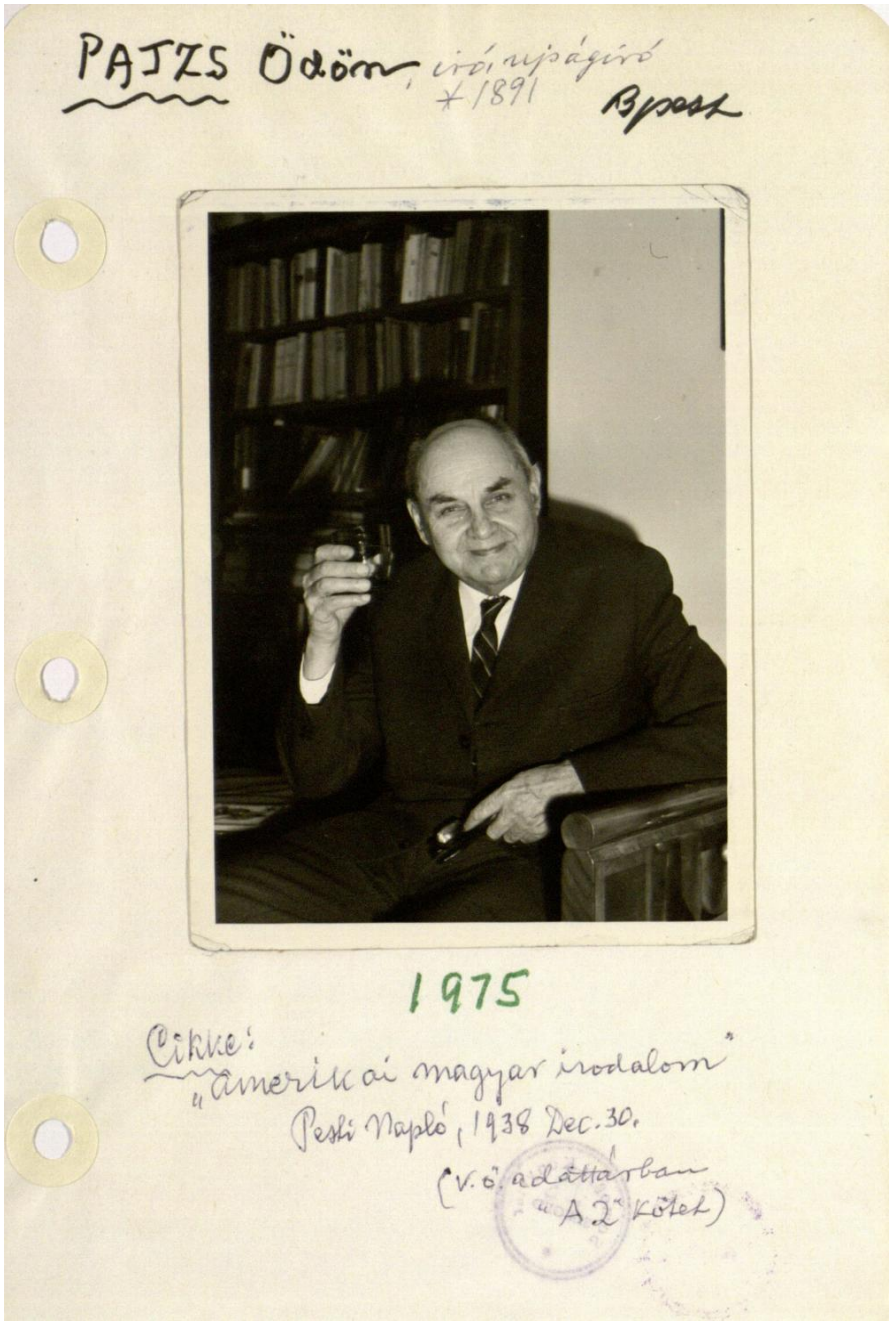

4. kép: Paizs Ödön fényképe
(Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. P1:33)

A Vasváry-gyűjteményben található kanadai vonatkozású anyagok viszont arra is rávilágítanak, hogy bár Paizs tényleg az egyik legrészletesebb korabeli leírást adta, születtek már korábbi beszámolók is Kanadáról (akár már Bölöni Farkas Sándor tollából is), illetve konkrétan a kanadai magyarságról egyaránt. Erről részletesebben beszámolt Paul Bődy *Travel Reports on Hungarian Settlements in Canada, 1905–1928* c. cikkében. Ilyen korai „útleírás" volt például Vay Péter kiadványa (*Amerikai naplókivonatok, úti-jegyzetek, levéltöredékek* (Budapest, Szent-István Társulat, 1910) vagy Hoffmann Ferenc kiadott és kiadatlan riportjai.[13]

Kétségtelen azonban, hogy az 1920-as években Kanada magyarországi percepciója egyre inkább összefonódott a kivándorlással, nőtt az igény az ottani magyarok életéről szóló beszámolókra (lásd akár Paizs írását), illetve ezzel párhuzamosan akár arra is, hogy a kivándorlás veszélyeire is felhívják a magyarok figyelmét, sőt, akár le is beszéljék őket erről. Erre reflektálva születik meg a korszak egyik legérdekesebb könyve Zágonyi Sámuel tollából 1926-ban, *Kanada egy európai bevándorló megvilágításában* címmel.

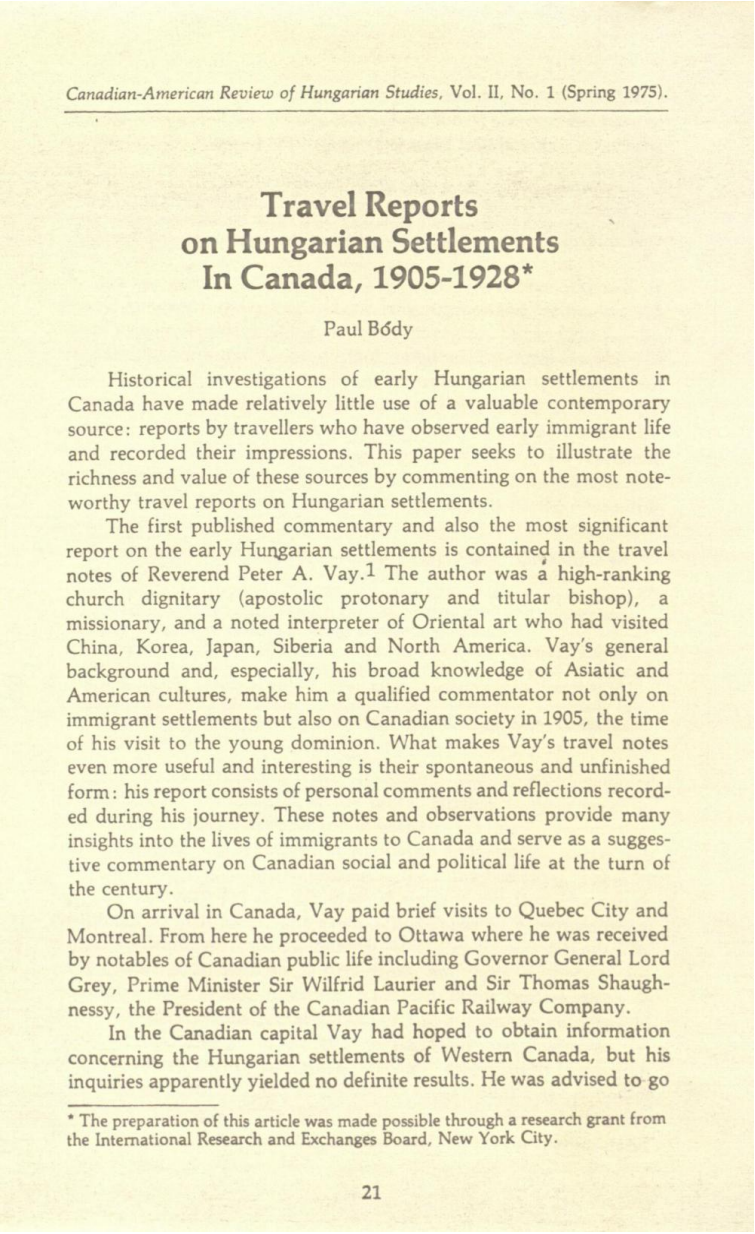

Canadian-American Review of Hungarian Studies, Vol. II, No. 1 (Spring 1975).

Travel Reports on Hungarian Settlements In Canada, 1905-1928*

Paul Bódy

Historical investigations of early Hungarian settlements in Canada have made relatively little use of a valuable contemporary source: reports by travellers who have observed early immigrant life and recorded their impressions. This paper seeks to illustrate the richness and value of these sources by commenting on the most noteworthy travel reports on Hungarian settlements.

The first published commentary and also the most significant report on the early Hungarian settlements is contained in the travel notes of Reverend Peter A. Vay.[1] The author was a high-ranking church dignitary (apostolic protonary and titular bishop), a missionary, and a noted interpreter of Oriental art who had visited China, Korea, Japan, Siberia and North America. Vay's general background and, especially, his broad knowledge of Asiatic and American cultures, make him a qualified commentator not only on immigrant settlements but also on Canadian society in 1905, the time of his visit to the young dominion. What makes Vay's travel notes even more useful and interesting is their spontaneous and unfinished form: his report consists of personal comments and reflections recorded during his journey. These notes and observations provide many insights into the lives of immigrants to Canada and serve as a suggestive commentary on Canadian social and political life at the turn of the century.

On arrival in Canada, Vay paid brief visits to Quebec City and Montreal. From here he proceeded to Ottawa where he was received by notables of Canadian public life including Governor General Lord Grey, Prime Minister Sir Wilfrid Laurier and Sir Thomas Shaughnessy, the President of the Canadian Pacific Railway Company.

In the Canadian capital Vay had hoped to obtain information concerning the Hungarian settlements of Western Canada, but his inquiries apparently yielded no definite results. He was advised to go

* The preparation of this article was made possible through a research grant from the International Research and Exchanges Board, New York City.

21

5. kép: Paul Bődy korai kanadai-magyar útleírásokról szóló cikke a Vasváry-gyűjteményben is megtalálható (Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. C3:30)

[13] Hoffmann Ferenc kanadai tevékenységéről részletesebben lásd például: https://www.archivnet.hu/magyar-preri-kanadaban. (Utolsó letöltés: 2025. 05. 20.)

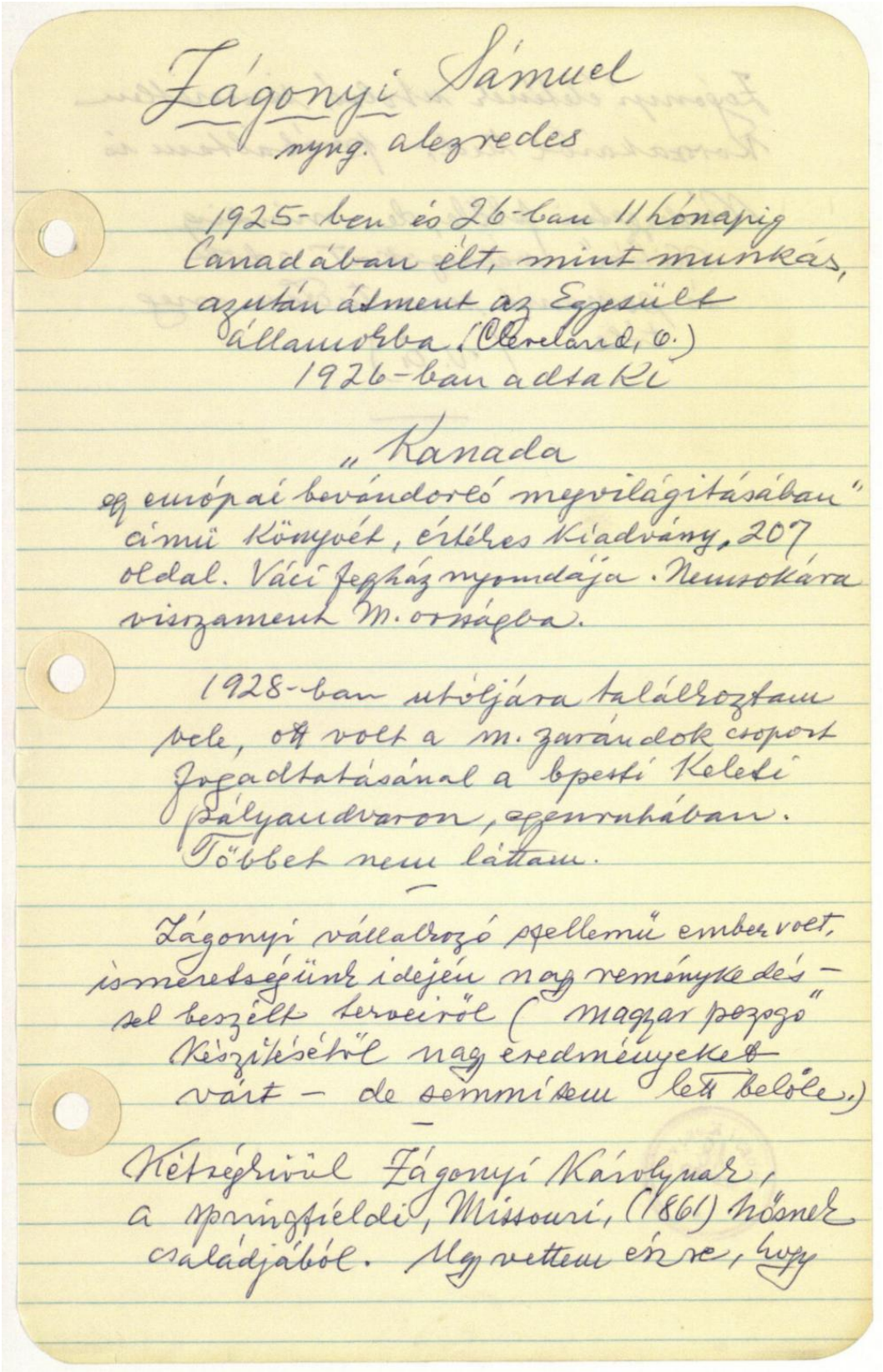
Zágonyi Sámuel
nyug. alezredes

1925-ben és 26-ban 11 hónapig Canadában élt, mint munkás, azután átment az Egyesült államokba. (Cleveland, O.) 1926-ban adta ki

„Kanada
az európai bevándorló megvilágításában"
című könyvét, értékes kiadvány, 207 oldal. Váci Jeghász nyomdája. Nemsokára visszament M. országba.

1928-ban utóljára találkoztam vele, ott volt a M. zarándok csoport fogadtatásánál a bpesti Keleti pályaudvaron, egyenruhában. Többet nem láttam.

—

Zágonyi vállalkozó szellemű ember volt, ismeretségünk idején nagy reménykedés-sel beszélt terveiről (magyar pezsgő készítéséről nagy eredményeket várt – de semmiskum lett belőle.)

—

Kétségtelenül Zágonyi Károlynak, a springfieldi, Missouri, (1861) hősnek családjából. Úgy vettem észre, hogy

6. kép: Vasváry Ödön feljegyzései Zágonyiról (Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. Z1:18), a gyűjteményben Zágonyi könyve is megtalálható[14]

[14] Három példány a Somogyi-könyvtár online katalógusában. (Utolsó letöltés: 2025. 05. 20.)

Zágonyi a bevándorlási ügynökök, hajótársaságok pozitív hangvételű írásaival ellentétben a kivándorlás és illegális migráció veszélyeire hívja fel a magyarok figyelmét (könyve mellett egy előadói körút részeként is), és próbálja őket eltéríteni a kivándorlás gondolatától.[15] Paizs és Zágonyi írásaiban Kelet-Kanada még nem tűnik fel mint fontos magyar központ, sokkal inkább tekintenek rá átmeneti állomásként. Paizs, 1928-ban ezt írja az ország keleti részéről: „Talán úgy mondhatnám, hogy pót-Egyesült Államok. Kis Únió primitívebb kiadásban" (p. 12). A következő években azonban egyre többen érkeztek ide és a keleti nagyvárosok egyre fontosabb szerepet töltöttek be a kanadai magyarság életében. A gyűjteményben található egyik újságcikkben (Honfoglalás Quebecben, C3:21-23) Ács Tivadar külön is foglalkozik például Quebeckel és az ottani magyarsággal, és jól rávilágít arra, hogy milyen gyors is volt a magyar bevándorlók számának növekedése 1925 és 1930 között, éppen a tárgyalt írások idejében, felhívva a figyelmet az ekkor zajló belső migrációra is: „Az eredetileg a nyugati prairie-tartományba érkezők közül is sokan Montrealba vándoroltak vissza s nem kényszerültek felélni amit netalán a Nyugaton a földműveléssel szereztek."

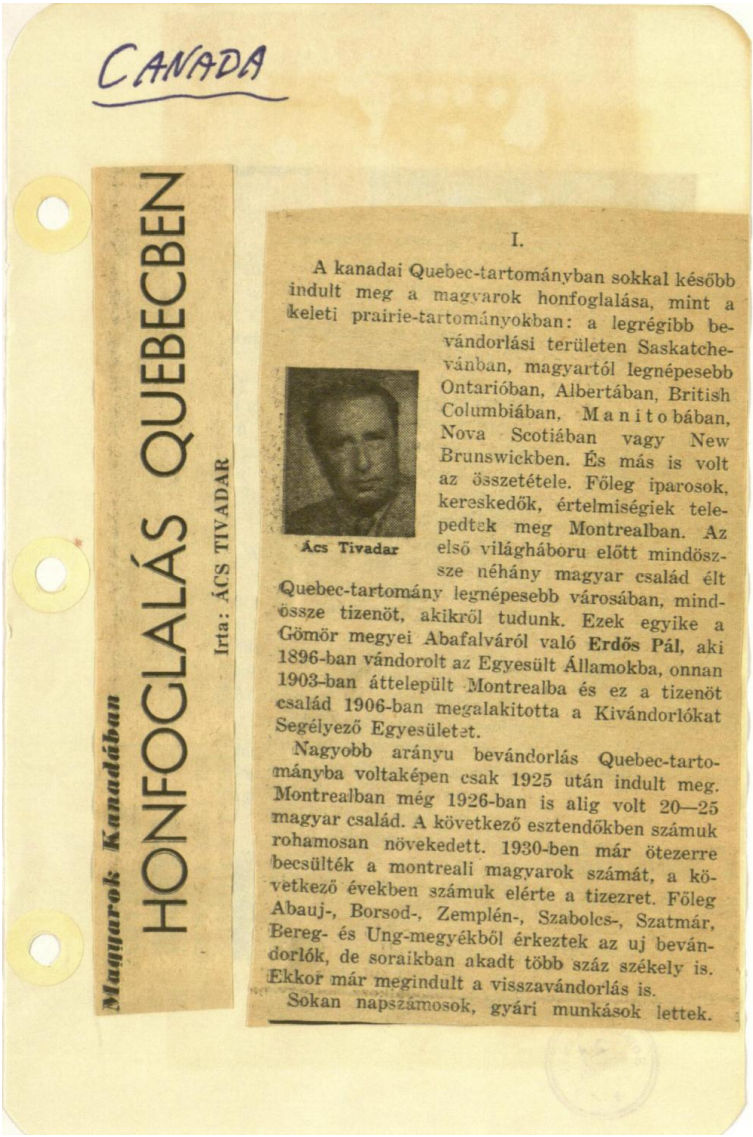
CANADA

Magyarok Kanadában

HONFOGLALÁS QUEBECBEN

Irta: ÁCS TIVADAR

I.

A kanadai Quebec-tartományban sokkal később indult meg a magyarok honfoglalása, mint a keleti prairie-tartományokban: a legrégibb bevándorlási területen Saskatchevánban, magyartól legnépesebb Ontarióban, Albertában, British Columbiában, Manitobában, Nova Scotiában vagy New Brunswickben. És más is volt az összetétele. Főleg iparosok, kereskedők, értelmiségiek telepedtek meg Montrealban. Az első világháború előtt mindössze néhány magyar család élt Quebec-tartomány legnépesebb városában, mindössze tizenöt, akikről tudunk. Ezek egyike a Gömör megyei Abafalváról való **Erdős Pál**, aki 1896-ban vándorolt az Egyesült Államokba, onnan 1903-ban áttelepült Montrealba és ez a tizenöt család 1906-ban megalakitotta a Kivándorlókat Segélyező Egyesületet.

Ács Tivadar

Nagyobb arányu bevándorlás Quebec-tartományba voltaképen csak 1925 után indult meg. Montrealban még 1926-ban is alig volt 20—25 magyar család. A következő esztendőkben számuk rohamosan növekedett. 1930-ben már ötezerre becsülték a montreali magyarok számát, a következő években számuk elérte a tizezret. Főleg Abauj-, Borsod-, Zemplén-, Szabolcs-, Szatmár, Bereg- és Ung-megyékből érkeztek az uj bevándorlók, de soraikban akadt több száz székely is. Ekkor már megindult a visszavándorlás is.

Sokan napszámosok, gyári munkások lettek.

7. kép: Ács Tivadar: Honfoglalás Quebecben (Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. C3:21-23)

A fent említett projektünk éppen az 1920-as években, Montrealban alapított szervezetek történelmét és örökségét hivatott megőrizni. Külön azért is érdekes vállalkozás ez, mivel több olyan szervezet van, amely a következő néhány évben ünnepli majd fennállásának 100. évfordulóját a városban. Ilyen például az 1926-ban alapított

[15] Zágonyi könyvéről részletesebben lásd: Venkovits Balázs: A meseszerűség ködébe burkolt állam: Zágonyi Sámuel küzdelme a Kanadába irányuló magyar kivándorlás ellen. *Debreceni Szemle* 32 (2024). pp. 234–248.

Hungária Social Club, az ugyanabban az évben létrehozott *Montreáli Magyar Református Egyház* vagy az 1928-ban létrejött *Magyarok Nagyasszonya Egyházközség*. A korai szervezetek az évek során igazi központokká formálódtak a magyarság számára, helyt adva iskoláknak, a cserkészetnek, irodalmi, kulturális, és néptáncszervezeteknek, és akár jelentős támogatást nyújtottak az 1956 után az országba érkezőknek is. Készülő online térképünk segítségével éppen ezt tervezzük bemutatni modern módszerekkel, de archív fotók felhasználásával, interjúkkal, egy olyan platformon, ami a kutatóknak és általános érdeklődőknek egyaránt hasznos és érdekes lehet.

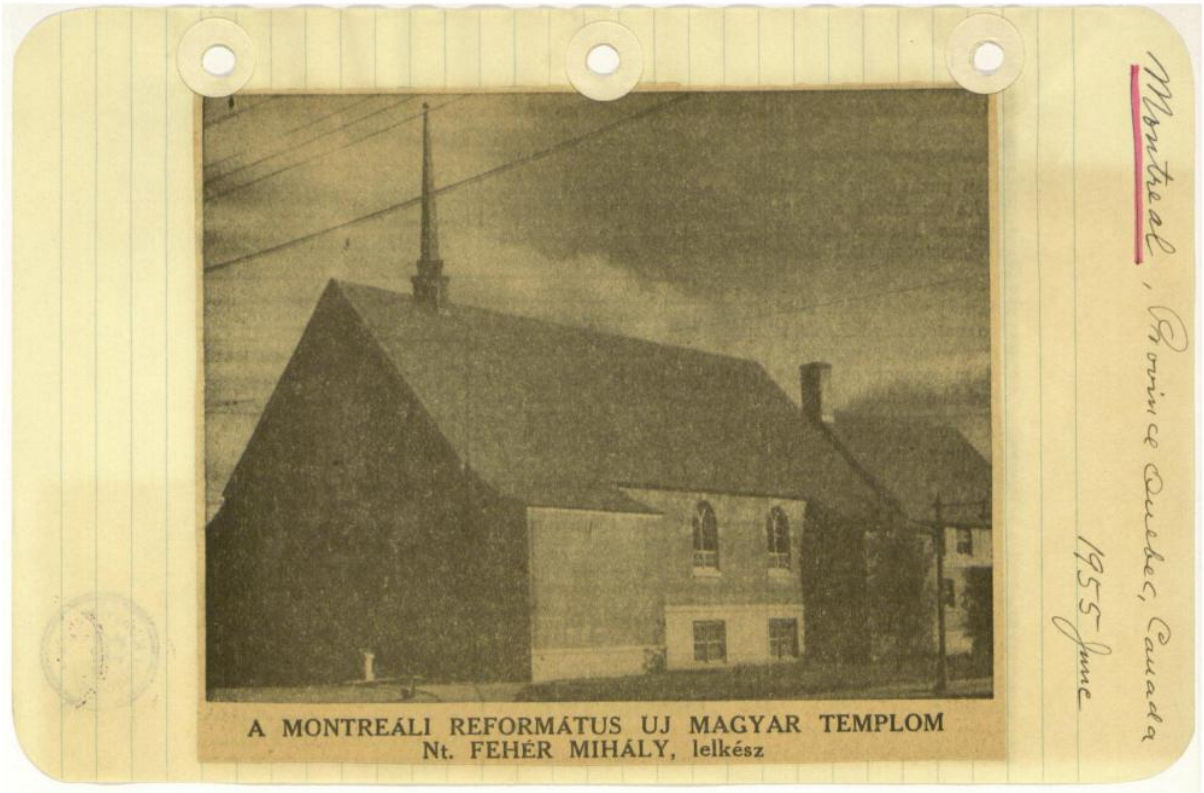

8. kép: A Montreáli Református Új Magyar Templom Vasváry Ödön anyagai között megörökítve (Vasváry-gyűjtemény, Somogyi-könyvtár, Szeged. C3:27)

A Vasváry-gyűjtemény honlapján a következőt olvashatja a látogató: „A gyűjtemény anyagát, adatait a kutatók, egyetemi hallgatók évről évre hasznosítják munkáikhoz. Számos cikk, tanulmány, könyv megírását segítették a Vasváry Ödön által összegyűjtött adatok.” A fent bemutatott kutatási projekt esetében sincs ez másképp, a gyűjteményben található, kanadai-magyarsággal foglalkozó anyagok egyedi bepillantást adnak a vizsgált időszak történetébe is, így készülő munkámban is bizonyára visszaköszön Vasváry Ödön neve és öröksége, de további kutatásokhoz is termékeny talajt biztosít a szegedi gyűjtemény.